

АГУЛЬНАСЦЬ ДУХОЎНЫХ ПОШУКАЎ СЛАВЯНСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ НА СТАРОНКАХ ЧАСОПІСА “ПОЛЫМЯ”

У апошнія гады старэйшы і найбольш аўтарытэтны з грамадска-літаратурных часопісаў Беларусі – “Полымя” – актыўна друкаваў на сваіх старонках творы славянскіх пісьменнікаў. Гэты факт паказальны – ён сведчыць пра новае ўмацаванне духоўнай еднасці славянскіх творцаў пасля даволі працяглага часу некаторага пахаладання адносін і размежавання, выкліканых рознага роду палітычнымі і эканамічнымі працэсамі – распадам Савецкага Саюза і блоку краін сацыялістычнай садружнасці, негатыўнымі наступствамі глабалізацыі. Аднак беларусы заўсёды вызначаліся выключнай талерантнасцю, сяброўскім стаўленнем да народаў-братоў, прагай жыць у дружбе з іншымі народамі свету, асабліва славянскімі народамі.

Адным з важнейшых праектаў, што ажыццяўляўся ў часопісе “Полымя” на працягу трох апошніх год, было надрукаванне на беларускай мове самай вядомай аповесці класіка чэшскай літаратуры Бажэны Немцавай “Бабуля”.

“Бабуля” – далёка не радавая публікацыя, а акт вялікай культурнай і нават палітычнай значнасці. Пераклад на беларускую мову класічнага твора еўрапейскай літаратуры – яшчэ адно сведчанне развітасці беларускай мовы і паказчык высокага ўзроўню школы айчыннага перакладу.

Бажэна Немцава для чэшскай літаратуры мае тое ж значэнне, што Якуб Колас і Янка Купала – для беларускай. У 40-я гады XIX стагоддзя яна выступіла пачынальнікам рэалізму, стварыла запамінальныя вобразы людзей з народа, распрацавала на нацыянальным матэрыяле новыя для Чэхіі жанры – раман, аповесць, нарыс. Аповесць “Бабуля” – вяршыня творчасці пісьменніцы. Перакладчыца твора Ніна Рацэтнікава піша ў прадмове да кнігі: “Героі аповесці Бажэны Немцавай працуюць, мараць, радуюцца і сумуюць, у іх свае погляды на свет, сваё разуменне сэнсу жыцця, сваё бачанне прызначэння чалавека на зямлі. На першы погляд іх жыццё нічым асаблівым не вызначаецца, але звычайнае існаванне і паўсядзённы побыт патрабуюць ад чалавека столькі высілкаў, столькі мужнасці і адвагі, так часта яму прыходзіцца рызыкаваць, абараняць свае гонар і годнасць, што ўспрымаюцца як сапраўдны подзвіг. Бажэна Немцава напісала эпахальны, вечны твор. “Бабуля” належыць да тых шэдэўраў сусветнай літаратуры, якія могуць расказаць пра самыя глыбінныя працэсы ў душы народа. Гераіня аповесці Бажэны Немцавай жыве ў гармоніі з навакольным светам, найперш з прыродай. Яна, як і героі паэмы Якуба Коласа “Новая зямля”, адчувае сваю залежнасць ад яе таямніц. Гарманічнымі з’яўляюцца і яе ўзаемаадносіны з людзьмі, бо бабуля, як і коласаўскі Антось, заўсёды прыходзіць на дапамогу, востра адчувае справядлівасць і несправядлівасць, шчырасць і няшчырасць. Яе стаўленне да людзей можна назваць узорным, вартым пераймання,

своеасаблівым эталонам. Мудрасць бабулі – гэта шматвяковая мудрасць народа, які на працягу доўгага часу змагаўся за права шчасліва і свабодна жыць на сваёй зямлі” [7, с. 5].

Перакладчыца “Бабулі” ўлавіла моцнае сугучча – па светаадчуванні герояў, па выключнай паўнаце адлюстравання сляянскага жыцця – аповесці Бажэны Немцавай і паэмы “Новая зямля” Якуба Коласа, і яе апавед пра зайздросную любоў і павагу, з якой ставяцца ў Чэхіі да свайго класіка, асабліва красамоўны на фоне недарэчных, літаральна скандальных размоў неадудаваных журналістаў пра як быццам састарэласць і непатрэбнасць беларускай літаратурнай класікі. Ніна Барысаўна паказала непераходзячае значэнне класічнай літаратуры ўсіх народаў свету, і ў тым ліку беларускага, а таксама блізкага нам па светаадчуванні чэшскага.

Некалькі разоў за апошнія гады “Полымя” давала і падборкі вершаў славянскіх паэтаў. Выключнай мастацкай сілай вызначаюцца пераклады нашага самага знакамітага перакладчыка са славянскіх літаратур Івана Чароты. Так, у № 7 за 2006 год пад агульнай назвай “Славянскі паэтычны космас” ён апублікаваў цэлую нізку выдатных вершаў шэрагу славянскіх паэтаў. Тут прадстаўлены: сербы Дэсанка Максімавіч, Дара Секуліч, Адам Пуслаіч, Прэдраг Багдановіч Ці, Радамір Андрыч, Рыста Васілеўскі, Ірэна Цэравіч-Джамоня, Здраўка Крстанавіч, балгары Андрэй Германаў, Стэфан Цанеў, чэхі Эва Францінава і Карал Сыс. Вершы ў асноўным філасофскага плану, закранаюць экзістэнцыяльныя праблемы. У № 5 за 2007 год пад той жа агульнай назвай Іван Чарота публікуе падборку іншых славянскіх паэтаў: славакаў Яна Колара і Павала Станіслава, славенцаў Францэ Прэшэрана, Эдварда Коцбека, Вены Таўфэр, сербаў Раша Пэрыча, Радавана Караджыча і Слабадана Вуканавіча, македонца Аца Шопава і Анта Папаўскага, чэха Карала Боушака, балгара Божыдара Божылава, русіна Юліяна Тамаша, лужычаніна Кіта Лоранца, паляка Юліяна Пшыбася. На гэты раз класічныя і сучасныя творы прысвечаны грамадскім праблемам, прасякнуты глыбокім патрыятычным пафасам і пачуццём еднасці славянскіх народаў. Так, у вершы “Славянін” Ян Колар адносна блізкасці славян паміж сабою піша: “Што звязаў Бог, не рві, чалавеча!” / Што звязала матухна-прырода / моваю, вузлом сваім свяшчэнным, / чалавеча, ты рукой зайздроснай / ды ліхой не руш і не развязавай!” [3, с. 83]. Павал Станіслаў прысвяціў верш Святым Кірылу і Мяфодзію, Карал Боушак – Фёдару Дастаеўскаму, Юльян Пшыбась – сваім шчырым беларускім сябрам Янку Брылю і Максіму Танку. У “вяртанні з Навагрудка” Юльяна Пшыбася праводзіцца думка пра неадольнасць ніякімі гістарычнымі абставінамі сяброўства польскіх, літоўскіх, беларускіх творцаў: “Які ж гэта год? Які? Ніякі? / У кнізе Польшчы, Літвы, Беларусі / ён той, што і цяпер прадаўжаецца?” [6, с. 89]. Усе вершы падборкі – розныя па жыццёвай пазіцыі паэтаў, творчых манерах. Не можа не здзіўляць маштаб ведання перакладчыкам велізарнага масіву славянскай паэзіі, яго ўменне перадаць нюансы нацыянальнай спецыфікі кожнага з паэтаў. Перакладчыцкая творчасць Івана Чароты – не проста пошук слоўнікавых

суадносін, а ўключэнне славянскай паэтычнай думкі ў той вобраз свету, што заключаны ў беларускай мове.

“Полымя” плённа працягвае традыцыі паэтычнай школы айчыннага перакладу. Тым больш, што галоўны рэдактар праслаўленага часопіса Мікола Мятліцкі – сам выдатны паэт і здольны перакладчык. Так, у № 6 за 2008 год ён апублікаваў нізку вершаў класіка ўкраінскай літаратуры Уладзіміра Сасюры, выбраўшы лепшыя з розных перыядаў яго творчасці.

І ўсё ж найбольшая ўвага надаецца ў часопісе творчасці рускамоўных творцаў – як рускіх па нацыянальнасці, так і беларусаў. Ні ў адзін з перыядаў слаўнага шляху часопіса “Полымя” тут не друкавалася так многа рускамоўных аўтараў. Падстаў для гэтага шмат: і папулярнасць сярод жыхароў Беларусі рускай мовы, і ўваходжанне краіны ў Саюзную дзяржаву Беларусі і Расіі, і галоўнае – складанне значнай і яркай плеяды аўтараў, што мовай сваёй музы выбралі рускую.

Сярод рускамоўных пісьменнікаў Беларусі асаблівую ўвагу яшчэ з савецкіх часоў прыцягвае паэт, празаік, публіцыст Эдуард Скобелеў, чалавек, сэрца якога асабліва баліць ад усіх негатыўных працэсаў, што адбываюцца ў апошнія дзесяцігоддзі і ў свеце, і ў славянскіх краінах. У прадмове да падборкі сваіх вершаў Эдуард Марцінавіч піша адносна размежавання народаў былога Савецкага Саюза і палажэння на міжнароднай арэне яго роднай Беларусі: “Я не вінавачу тут літаратараў, – гэта час і падзеі бесперапынна шматавалі цэла еднасці нашага духу, бо нас ніколі не жадалі дапусціць да кандыцыі спелай нацыі, якая ўсведамляе сваю гістарычную каштоўнасць і не толькі не абавязана камусьці, аднак і супрацьстаіць у нейкай ступені ўсім у сэнсе вернасці сваёй беларускай супольнасці, славянскай культуры і агульнарускай традыцыі” [8, с.139].

Пераклад вершаў Эдуарда Скобелева зрабіў Васіль Вітка. На доўгі час рукапіс з перакладамі згубіўся, але быў знойдзены аўтарам і публікуецца як даніна памяці і знак удзячнасці выдатнаму паэту і перакладчыку.

Эдуард Скобелеў – паэт-філосаф, палыміяны публіцыст, з якім можна спрачацца, але пазіцыю якога нельга не паважаць. На працягу ўсёй творчасці ён нязменна выступае з ідэяй самабытнасці і еднасці славянскай цывілізацыі. У сваіх вершах Скобелеў піша пра міласэрнасць да людзей і да прыроды, пра складанасць пачуццяў чалавека ў сучасным свеце: “Судзіце за радасць – яна ўсім адкрыта, / Яе не магу я схваць. / Хаваю адзін толькі боль перажыты, / Што мог бы мяне апраўдаць” [8, с. 142]. У вершах Эдуарда Скобелева адчуваецца моцны паэтычны тэмперамент, эпічны пачатак і глыбока трагічнае светаадчуванне.

У 1974 г. прыехала ў Беларусь, дзе з таго часу і жыў, руская паэтэса з Браншчыны Тамара Краснова-Гусачэнка. З моманту ўтварэння Саюза пісьменнікаў Беларусі яна ўзначальвае Віцебскую абласную пісьменніцкую арганізацыю. “Полымя” неаднаразова друкавала падборкі яе вершаў у перакладзе Міколы Мятліцкага. Пакутліва перажывае паэтэса паслабленне сяброўскіх сувязей паміж братнімі славянскімі народамі, агульны заняпад культуры, змяншэнне цікавасці публікі да паэзіі. Ёй хацелася б “радком

памагчы” людзям, бо ведае, якім гаючым можа быць вобразнае, яркае слова. У творчасці Тамары Іванаўны пастаянна гучыць тэма дружбы славянскіх народаў. Яна піша: “Мой муж, мой слаўны гаспадар, / Народжаны Ёўкраінай. / А Беларусь прынесла ў дар / Сынка, дачушку, сына. / Я – расіянка... / ... Радзімы тры ўва мне жывуць. / Ды як жа ім не жыць. / Маю любоў вядуць-завуць, / Яе не падзяліць. / Траім я сэрца ўраз аддам. / Дзяцінства там, матуля там – Расія, Русь святая! / А Украіна – божы храм – / Матуля мне другая. / А беларуская зямля / Радзіма трэцяя мая – / Вясны жыцця суквецце” [4, с.140]. Чалавек няўрымслівы, палкі, Тамара Краснова-Гусачэнка з жаночай эмацыянальнасцю заклікае спяшацца паўсюдна тварыць дабро. Гэты заклік, разліты ў пранікнёных радках яе паэзіі, робіць творчасць паэтэсы асабліва абаяльнай. У яе вершах адчуваецца глыбінны імпульс перажывання, пранікненне ў душу чалавека, свайго сучасніка.

“Славянская душа, / Ты трызніш небам чыстым. / Да сонца плыць і плыць / Так хочацца табе”, – піша беларускі паэт Мар’ян Дукса. Часопіс “Полымя” і выбірае для сваіх публікацый тых славянскіх паэтаў, у якіх з найбольшай сілай выяўляецца нябеснасць і сонечнасць славянскай душы. Такія Эдуард Скобелеў, Тамара Краснова-Гусачэнка. Такі і Браніслаў Спрынчан, адзін з самых тонкіх лірыкаў у беларускай літаратуры, які, на вялікі жаль, трагічна загінуў напярэдадні свайго 80-годдзя. У перакладзе Міколы Мятліцкага і Васіля Зуёнка “Полымя” друкавала падборкі яго вершаў. Браніслаў Спрынчан украінец, вершы пісаў па-руску, быў шчыра ўлюблёны ў Беларусь, з якой звязаў сваё жыццё. Яго творы прасякнуты любоўю да беларускай зямлі, што дала яму прытулак, да яе людзей, як у вершы “Памяці Алеся Пісьмянкова”: “Нібыта з ім, жывым паэтам, / Вяду гаворку ў цішы / І адзваецца пры гэтым / Душа яго святлом угрэтым / Ёў маёй душы” [9, с. 91]. У вершах Браніслава Спрынчана адлюстравана не толькі знешняя прыгажосць з’яў, пейзажаў – перадаецца іх дух. Апошняя нізка вершаў, надрукаваная ўжо пасля смерці паэта, напоўнена сілай жыцця, замілаваннем ад сузірання прыроды. За сябе гавораць назвы вершаў: “Вербная няздзя”, “Музыка прыроды”, “Песня паводкі”, “Залатое праменне святла”, “Веснавыя строфы”. Апошні верш прасякнуты асаблівай сілай патрыятычнага пачуцця: “Ляцяць над Беларуссю, / Як шмат вякоў раней, / У сінім небе гусі – / Як падарунак мне” [10, с.88].

Валерый Ліпневіч нарадзіўся ў Мінску, але жыве ў Расіі ў гарадку Руза Маскоўскай вобласці. Перакладаў шмат якіх беларускіх паэтаў, а сам піша па-руску. Яго вялікія вершы “Бабуля” і “Дзед” надрукаваў часопіс “Полымя” (№ 2 за 2007) у перакладзе на беларускую мову М. Мятліцкага. Творы пафасныя, напоўненыя ўслаўленнем працавітасці і дабрыні беларускай нацыі.

Вершы Валянціны Паліканінай прысвечаны ў асноўным каханню і ўсім светлым пачуццям, што робяць чалавека чалавекам. “Каханне – Божы завет. / Яно і ў семдзесят, і ў дваццаць / Квітнее, быццам першацвет, / Жадае з сонцам цалавацца” [5, с. 111]. Вобраз цікавы, бо паводле вераванняў нашых продкаў, сонца грэе толькі таму, што існуе каханне, якое сваёй

энергіяй як бы пастаянна падмацоўвае, жывіць свяціла. Валянціна Паліканіна жыве ў Беларусі, а вершы піша па-руску.

Рускамоўнага паэта Ізяслава Катлярова хвалююць тонкія суадносіны хуткаплыннага часу і вечнасці: “Самота ўсё ў стасунках з вечнасцю, / а трэба ёю вымяраць / усё, што завецца чалавечнасцю, / з чым давядзецца паміраць” [2, с. 101]. Можна сказаць, што паэт гэты надзвычай арыгінальны і ў плане формы, і ў зместавым напаўненні твораў.

Адзін з найбольш вядомых сучасных рускамоўных паэтаў Беларусі – Анатоль Аўруцін, творца высокай паэтычнай культуры, чалавек, якога пастаянна хвалюе нарастанне хаосу ў свеце і разладу ў душах людзей. Яго вершы напоўнены рэаліямі і прыкметамі сённяшняга дня. Але ён не засяроджаны на знешнім, побытавым, нягледзячы на выключную праўдзівасць менавіта побытавых дэталей. Часам паэт сцвярджае аднолькавую каштоўнасць для чалавечай душы свету рэальнага і ўяўнага: “Упраўду ўсё... / Уява меж не мае” [1, с. 113].

Такім чынам, кола славянскіх паэтаў у перакладах паэтаў беларускіх – надзвычай шырокае. Тое ж можна сказаць адносна праблематыкі. Бясспрэчна, рэдакцыя “Полымя” імкнецца да найбольшай разнастайнасці тэм, акрамя таго, выбар таго ці іншага твора абумоўлены асабістымі прыхільнасцямі перакладчыкаў, дачыненнем тых ці іншых твораў уласна да Беларусі. Агульнасць духоўных пошукаў аўтараў, прадстаўленых на старонках часопіса, – у заклапочанасці лёсам славянскай цывілізацыі і славянскіх моў, у пафасе адчування значнасці і важнасці для выхавання чалавека мастацкай думкі. Славянская паэзія прагне гармоніі і імкнецца занатаваць яе ў слове.

Літаратура

1. Аўруцін А. У двадцатым стагоддзі // Полымя. 2008. № 2.
2. Катляроў І. “Вышыня, што стала глыбінёй...” // Полымя. 2007. № 10.
3. Колар Я. Славянін // Полымя. 2007. № 5.
4. Краснова-Гусачэнка Т. Тры Радзімы // Полымя. 2006. № 11.
5. Паліканіна В. “Каханне – Божы завет...” // Полымя. 2007. № 3.
6. Пшыбась Ю. Вяртанне з Навагрудка // Полымя. 2007. № 5.
7. Рашэтнікава Н. Б. Дух і слова // Немцава Бажэна. Бабуля: Сцэны вясковага жыцця. Мінск, 2007. С. 3–7.
8. Скобелеў Э. Настроі // Полымя. 2006. № 10.
9. Спрыначан Б. Памяці Алеся Пісьмянкова // Полымя. 2006. № 12.
10. Спрыначан Б. Вясновыя строфы // Полымя. 2008. № 8.